

TÜRKİYE'NİN TAHİL ÜRETİMİ

Crop Production of Turkey

Yrd. Doç. Dr. Zeki KODAY*

ÖZET

Ülkemizde işlenmekte olan tarım alanlarının % 50'den fazlası tahıl tarımına ayrılmaktadır. Buğday, arpa gibi tahıl ürünlerinin tarımı daha çok ülkemizin iç bölgelerinde yoğunlaşırken, çeltik ve mısır daha çok kıyı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. 1998 yılı itibariyle ülke toplam tahıl üretimi 33000000 ton kadar olup, bunun 21 milyon ton kadarını buğday oluşturmaktadır. Son zamanlarda ülkemizin tahıl üretiminde buğday, arpa ve mısır üretiminde önemli artışlar olurken, pirinç üretiminde pek fazla bir değişiklik olmamıştır. Türkiye tahıl üretiminde Dünya'da altıncı sırada yer almakta olup, kendi ihtiyacını rahatlıkla karşılayabilmektedir.

ABSTRACT

More than 50 percent of cultivated areas in Turkey is saved for growing crops. Wheat and barley are intensively growth in the central region of the country while rice and corn are generally grown on the coastal areas. The total quantity of crop production is 33.000.000 tons in which 21.000.000 is wheat. In recent years a certain amount of decline has been noted in the product of crops such as wheat, barley and corn whereas the product of rice seemed to have been the same. Turkey's crop products are good enough for domestic consumption with its yearly production of wheat which is sixth among the wheat producing countries.

Giriş

Tahıllar veya hububat, buğday, arpa, yulaf, mısır, çavdar, pirinç, darı, kaplıca, kuşyemi ve mahlût gibi tarla ürünlerinden oluşmaktadır.

Ülkemizde işlenmekte olan tarım alanlarının (1998'de 14.074.700 ha) % 50'den fazlası tahıl tarımına ayrılmaktadır. Bunda, tahıl tarımı için elverişli iklim şartlarının mevcut olması yanında insanın temel besin maddesini oluşturmasının da önemi büyüktür. Tahıl tarımının gelişmesini teşvik eden bir başka faktör de bu tarım faaliyetinde makinanın diğer tarım ürünlerine göre entansif bir şekilde kullanılabilmesidir¹. Gerçekten de tarlanın sürülmesi, tohumların ekilmesi,

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

1- DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Öz Eğitim Yayınları, No: 6, s. 88-90, İstanbul.

gübreleme, ilâçlama ve hasat işlerinin makinalarla kolayca yapılabilmesi tahıl tarımını teşvik etmiş ve çiftçilerin işini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan kolayca yüklenip boşaltılması, depolanması ve uzun süre saklanabilmesi de diğer bir avantajıdır.

Tahıllar çok zengin tür ve çeşitliliğe sahiptir. Bundan dolayı çok farklı ekolojik ortamlara uyum sağlamış birçok çeşitleri vardır. Bu çeşitlilik ekvatorial kuşaktan soğuk kuşağa ve alçak ovalardan yüksek platolara kadar çok geniş bölgelerde tahıl tarımı yapılmasına zemin hazırlamıştır².

İklim ve toprak istekleri bakımından tahıllar genelde benzer özellikler göstermekle birlikte bazı farklılıklar bulunmaktadır. Buğdayın ekim sırasında hava sıcaklığının 5°C'den az olmaması, yetiştirme devresi boyunca da 40-42°C'yi aşmaması gerekir. Kışın kar örtüsü altında -10°C' - -20°C' sıcaklıklara dayanabilmektedir. Çünkü kar örtüsü altında kalan bitki kar örtüsünün izolasyon görevi görmesi sonucu düşük sıcaklıklardan zarar görmemektedir. Başak tutma ve olgunlaşma zamanı bitkinin kök sistemi nispeten nem ister. Fakat havanın açık, berak ve bağıl nemin düşük olması gerekmektedir. Toprak istekleri bakımından fazla seçici olmamakla birlikte humus ve organik maddesi yeterli olan alüviyal, löslü ve milli topraklarda çok iyi yetişmektedir. Özellikle humus bakımından zengin step toprakları olarak adlandırılan kara topraklar (çernozyomler) buğday tarımına çok uygundur³. Bu durumda yaz mevsiminde bol yağışın düştüğü ve bağıl nemin % 70 civarında olduğu Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Zonguldak gibi illerimiz buğday tarımı için uygun değildir.

Arpa, yulaf, çavdar, kuşyemi, mahlût v.b. tahıllarda iklim ve toprak özellikleri bakımından buğdayla benzer özellikler göstermektedir. Ancak, bu tahıllar daha az yağış alan, düşük sıcaklık değerleri gösteren ve organik madde bakımından zengin olmayan kıraç topraklarda, buğdaya göre daha kolay tutunabilmektedir⁴.

Sıcak bölge tahıllarından olan mısır, iklim istekleri bakımından 9-10 °C sıcaklık değerlerinde çimlenir. Vejetasyon devresi boyunca sıcaklık değerleri 20°C'nin üzerinde seyretmeli, olgunlaşma devresinde ise 25°C-30°C'den fazla olmamalıdır. Diğer tahılların aksine çeltikle birlikte olgunlaşma devresinde bol suya ihtiyaç duyarlar. Kuraklığın görülmesi halinde mutlaka sulanması gerekmektedir. Toprak istekleri bakımından fazla seçici olmamakla birlikte humusça zengin topraklar mısır için en uygun topraklardır⁵.

Mısır gibi sıcak bölge tahıllarından olan çeltik yetiştirme devresi boyunca don olayı görülmemeli ve günlük ortalama sıcaklıklar 18-20°C'nin altına düşmemeli-

2- DOĞANAY, H., 1987, Ziraat Coğrafyası. (Genişletilmiş 2. Baskı). Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü Ders Notları No: 23, s. 90, Erzurum.

3- DOĞANAY, H., 1987, Ziraat Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü Ders Notları No: 23, s. 94-97, Erzurum.

4- DOĞANAY, H., 1995, a.g.e., s. 88-113, İstanbul.

5- DOĞANAY, H., 1987, a.g.e., s. 120,121, Erzurum.

dir. Olgunlaşma devresinde bol su istemekte olup, su eksiği, mutlaka sulama yoluyla karşılanmalıdır. Toprak istekleri bakımından, bitki besin maddeleri bakımından zengin milli alüvyal topraklar en uygun topraklardır. Asit karakterli toprakları fazla sevmez, kil ve kireç oranı yüksek olan topraklar çeltik tarımına uygun değildir⁶.

Tahıllardan mısır ve çeltik, olgunlaşma devrelerinde bol suya ihtiyaç duymalarına rağmen, diğer tahıllar olgunlaşma devresinde yağış istemezler. Bu nedenle ülkemizin Doğu Karadeniz Bölümü, özellikle Rize, buğday ve arpa gibi tahılların tarımının yapılmasına elverişli değildir. Ülkemizde buğday ve arpa gibi tahılların tarımı daha çok yarı kurak iklim şartlarının hüküm sürdüğü iç bölgelerimizde yapılmaktadır. Mısır, önceden Karadeniz Bölgemizin en önemli tarım ürününü oluştururken, günümüzde bunun yerini fındık ve çay almıştır.

Bugün, en fazla mısır üretiminin yapıldığı Adana ilinde daha çok ikinci ürün olarak ekimi yapılmaktadır. Sıcak bölge tahıllarından olan çeltik ise daha çok Trakya'da yetiştirilmektedir. Bu çalışmada, ülkemizde yetiştirilen tahıl ürünlerinin kapladıkları alanlar, üretim miktarları ve illere göre dağılımı incelenecektir.

Tahıl Ekim Alanları

Ülkemizde işlenmekte olan tarım arazileri her geçen yıl biraz daha artış göstermektedir. Bu durum, başta çayır-mera alanlarının tarla tarımına açılmasından kaynaklanırken, orman alanlarının açılması, bataklıkların ve çorak alanların ıslah edilmesi de diğer etkenlerdir. Ancak dikkat çeken husus, tarım arazilerinin % 50'den fazlasının tahıl tarımına ayrılmış olmasıdır. Tablo 1 incelendiğinde; Cumhuriyetin ilk yıllarından beri işlenen arazilerin yarıdan fazlasının tahıl tarımına ayrıldığı görülmektedir.

Tablo 1. Türkiye'de Bazı Yıllara Ait İşlenen Arazi ve Tahıl Tarımına Ayrılan Miktarlar. (Bin ha.)

Table 1. The Cultivated land and the areas saved for crop production by years.

Yıllar	İşlenen Arazi	Tahıl Tarımı	%'si
1927	5360	3910	72.9
1940	14160	8200	57.9
1950	14542	8244	56.7
1960	23264	12687	54.5
1970	24296	13239	54.5
1980	24560	13291	54.1
1990	24192	13710	56.6
1998	23638	14074	59.5

Kaynak: Doğanay 1996. Türkiye Ekonomik Coğ.I.s.145'den ve D.İ.E Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998'den derlenmiştir.

1927 yılında tahıl tarımına ayrılan alan toplam tarım alanlarının (5360000 ha) % 72.9'unu (3910000 ha) oluştururken, 1940 yılından itibaren % 57 civarında olan bu oran 1998'e kadar önemli bir değişiklik göstermemiştir.

Ülkemizin toplam tarım alanları 1927 yılında 5360000 hektar iken, 1998 yılında 23638000 hektara yükselmiştir. Burada dikkati çeken önemli husus şudur ki; tarım alanları ne kadar artarsa artsın, tahıl alanlarının oranında (% 55 civarında) önemli bir değişiklik olmamıştır.

1971-1998 yılları arasındaki 28 yıllık dönemde Türkiye'de tahıl tarımı yapılan alanların gelişmesini incelediğimizde dikkat çekici hususlar ortaya çıkmaktadır (Tablo 2): 1971 yılında 13324700 hektar olan tahıl alanı 1998 yılında 14074700 hektara çıkmıştır. Buradan da görüldüğü üzere, 28 yıllık süre içerisinde tahıl alanlarında sadece % 5.6'lık bir artış olmuştur. Oysa, aynı dönemde ülkemizin toplam tahıl üretiminde yaklaşık % 60'lık bir artış meydana gelmiştir.

Türkiye tahıl alanları içerisinde birinci sırayı buğday almakta, onu arpa ve mısır takip etmektedir. Buğday insanın temel besin maddesi olması nedeniyle ekim alanları ve üretimi sürekli artış göstermiştir. Ülkemizin sürekli artan nüfusunun ihtiyacını karşılamak için bu artışın gelecekte de devam edeceği kaçınılmazdır.

Türkiye'deki tahıl tarımı genelde buğday tarımı ile temsil edilmektedir. Bunu tarım alanları ve tahıl alanları içerisinde buğdayın en fazla yer tutmasından ve toplam tahıl üretimimizde yine en büyük miktarın buğdaya ait olmasından kolayca anlayabiliriz⁷. (Tablo 3).

Ülkemizde buğday tarımı genellikle kışlık olarak ekilmektedir. Bu tip ekimde; Ekim-Kasım aylarında tohum tarlaya ekilmekte, bölgelerin iklim şartlarına ve mevsimlerin seyrine göre Mayıs ayı ortalarından (Çukurova'da olduğu gibi) Ağustos ayına kadar hasat edilmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde daha çok kışlık ekim yapılmakla birlikte yazlık ekim de yapılmaktadır. Bu tip bir ekimde; kar örtüsünün kalkmasına göre, Nisan sonu, Mayıs ayı başında ekim yapılmakta, Ağustos ayı sonu ile Eylül ayı başlarına kadar hasat yapılmaktadır. Yazlık ekimde birim alana verim düşük olduğu ve bazı yıllar ürün hasat edilmeden kar örtüsü altında kaldığı için fazla tercih edilmemektedir.

Buğday ekim alanları 1971'de 8700000 hektar iken, 1998'de 9400000 hektara çıkmıştır. Aynı dönem içerisinde arpa ekim alanları 2600000 hektardan 3750000 hektara ulaşmıştır. Mısır ekim alanları ise 635 000 hektardan 550000 hektara düşmüştür. Mısır tarım alanlarının azalmasının nedenini, önceden Karadeniz Bölgesi'nde tarım alanlarının büyük bir kısmı mısır tarımına ayrılırken, daha sonraki yıllarda çay ve fındık gibi ürünlerin daha fazla gelir getirmesi sonucu mısır tarlalarının çay ve fındık bahçelerine dönüştürülmesi ile açıklanabilir.

7- DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Özeğitim Yay. No: 6, II. Baskı, s. 89, İstanbul.

Tablo 2. Türkiye'de Tahıl Ekilen Alanların Yıllara Göre Dağılımı(ha).
Table 2. The distribution of the areas for growth of crops between 1971 and 1998.

Yıllar	Buğday	Arpa	Mısır	Çeltik	Diğerleri	Toplam
1971	8.700.000	2.600.000	635.000	65.000	1.324.700	13.324.700
1972	8.730.000	2.530.000	617.000	51.000	1.032.800	13.184.800
1973	8.850.000	2.550.000	625.000	60.000	1.219.625	13.304.625
1974	8.750.000	2.580.000	620.000	60.000	964.320	13.189.320
1975	9.250.000	2.600.000	600.000	54.750	1.103.800	13.608.550
1976	9.250.000	2.635.000	600.000	54.000	1.041.870	13.580.870
1977	9.325.000	2.620.000	580.000	58.000	1.002.250	13.585.250
1978	9.300.000	2.600.000	580.000	70.000	933.000	13.483.000
1979	9.400.000	2.800.000	585.000	75.000	911.200	13.771.200
1980	9.020.000	2.800.000	583.000	52.000	336.500	13.291.500
1981	9.250.000	2.965.000	580.000	73.000	770.250	13.638.250
1982	9.000.000	3.137.000	580.000	77.350	627.335	13.421685
1983	9.230.000	2.900.000	550.000	70.000	572.299	13.322.299
1984	9.000.000	3.250.000	550.000	64.000	539.175	13.403.175
1985	9.350.000	3.350.000	567.000	62.000	515.625	13.844.625
1986	9.350.000	3.343.000	560.000	55.000	472.100	13.780.100
1987	9.415.000	3.314.000	570.000	53.000	493.605	13.845.605
1988	9.435.000	3.445.000	500.000	51.000	385.925	13.816.925
1989	9.351.000	3.440.000	510.000	66.000	373.895	13.740.895
1990	9.450.000	3.350.000	515.000	53.000	342.615	13.710.615
1991	9.630.000	3.450.000	518.000	40.400	333.440	13.971.840
1992	9.600.000	3.440.000	525.000	43.000	326.800	13.933.945
1993	9.800.000	3.485.000	550.000	44.850	318.445	14.198.295
1994	9.800.000	3.500.000	485.000	40.500	319.050	14.144.550
1995	9.400.000	3.525.000	515.000	50.000	326.470	13.816.470
1996	9.350.000	3.650.000	550.000	54.850	341.180	13.946.030
1997	9.340.000	3.700.000	545.000	55.000	332.473	13.972.473
1998	9.400.000	3.750.000	550.000	60.000	314.700	14.074.700

Kaynak : D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1990 ve D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998

Tablo 3. Türkiye'de Bazı Yıllara Ait Tahıl Tarımı ve Buğday Tarım Alanları ve Oranı.
Table 3. Crop production and the areas saved for wheat growth in proportion to the total Cultivated land.

Yıllar	Tahıl Tarımı (milyon ha.)	Buğday Tarımı (milyon ha.)	%'si
1927	3.9	2.2	56.4
1950	8.3	3.9	47.0
1980	13.3	9.0	67.7
1990	3.7	9.5	69.3
1998	14.0	9.4	67.1

Kaynak: Doğanay H., 1995 ve D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998'den derlenmiştir.

Tuncel'e göre⁸; çay ziraatinden önce Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki mevcut tarım alanlarının % 91'i mısır tarımına ayrılmaktaydı. Tümertekin ise⁹; 1954'te ülkemizde mısır ekimine ayrılan ekili alanların % 10'undan fazlasını tahsis eden 16 il bulunurken, 1982'de 10 il kaldığını belirtmiştir. Önceden Karadeniz insanının temel besin maddesini mısır unu oluşturmaktaydı. Ancak bugün mısır ununun yerini buğday unu almıştır. Buna rağmen Karadenizliler damak zevklerinden dolayı mısır unundan tamamen de vazgeçmemişlerdir.

Tahıllardan çeltik alanlarında 1971-1998 yılları arasında önemli değişiklik olmamış bazı yıllar artış, bazı yıllar da azalış gözlenmektedir. Örneğin, en fazla çeltik alanı 1982 yılında 77350 hektar iken, en az ekim 1991 yılında 40400 hektar olarak gerçekleşmiştir. Ancak ortalama çeltik alanları 1998 yılında olduğu gibi 60000 hektar civarındadır.

Diğer tahıllar adı altında ele aldığımız; yulaf, çavdar, kaplıca, darı, kuşyemi ve mahlût gibi ürünlerin ülkemizde ekim alanları her geçen gün azalmaktadır. Örneğin bu tahıl ürünlerinin toplam ekim alanı 1971'de 1324700 hektar ve ülke toplam tahıl tarım alanının da % 10'unu oluşturmaktaydı. Oysa, 1998 yılında bu tahılların toplam alanı 314700 hektar ve ülke tahıl tarım alanları içerisindeki oranı da % 2 kadardı.

Devlet İstatistik Enstitüsünün 1990-1998 Tarım İstatistikleri özetinden aldığımız verilere göre; 1971'deki ekim alanlarının 1998'e gelindiğinde nasıl bir azalış gösterdiğini bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Çavdar ekim alanları 665000 hektardan 133000 hektara, yulaf 309000 hektardan 158500 hektara, kaplıca 79000 hektardan 9300 hektara; darı 41000 hektardan 3000 hektara, kuş yemi, 3700 hektardan 200 hektara, mahlût 237000 hektardan 10700 hektara düşmüştür.

Buğday insanların temel besin maddesini oluşturması, arpa ise hayvan yemi olarak önem kazanması nedeniyle bu iki tahılın gelecekte de önemlerini koruyacakları açıktır. Çünkü ülkemizin sürekli artan nüfusu ve ekonomisinde hayvancılığın öneminden dolayı bunların ihtiyaçlarının karşılanmasında bu iki ürün, ülke tahıl tarımının temel taşıdır. Gelecekte tahıl tarım alanlarının artan nüfus karşısında daha da artacağı muhakkaktır. Fakat verimli tarım alanlarının tarım dışı faaliyetlere ayrılması, bunun yanında verimi düşük toprakların, mera ve orman alanlarının tarıma kazandırılması tarım alanları ile ilgili en önemli sorunu oluşturmaktadır. Ülkemizin kanayan bir yarası olan verimli tarım alanlarının amaç dışı kullanılması sorunu bir an önce çözümlenmelidir. Ayrıca tahıl tarımı için fazla uygun olmayan eğimli alanlarda tarım yapılması, hem verimi azaltmakta hem de erozyonu teşvik etmektedir.

8- TUNCEL, M., 1960, "Türkiye Coğrafi Bölgelerinin Zirai Karakteri." Coğrafya Ens. Der. Cilt: IV, Sa: 11, s. 76-101, İstanbul.

9- TÜMERTEKİN, E., 1986-1987, "Türkiye'de Tarımda Yeni Genişleme." İstanbul Üniv. Ed. Fak. Coğ. Böl. Coğrafya Dergisi, Sa: 2, s. 32, İstanbul.

Ülkemizde tahıl tarımının yapıldığı arazileri topoğrafik özellikler bakımından değerlendirdiğimizde, buğday ve arpa gibi tahıllar, iç bölgelerimizde daha çok geniş düzlüklerde tarımı yapılırken Ege ve Akdeniz Bölgelerimizde düz arazilerin yanında, nispeten engebeli arazilerde de tarımı yapılmaktadır. Mısır Karadeniz Bölgesi'nde daha çok engebeli arazilerde, Çukurova ve Trakya'da düz veya hafif dalgalı arazilerde tarımı yapılmaktadır. Oldukça zahmetli bir tarımsal faaliyet olan çeltik tarımı ise, tava adı verilen parsellerde yetiştirilebildiği için düz arazilerde tarımı yapılmaktadır.

Tahıl Üretimi

Ülkemizde tahıl üretimi, tahıl ekim alanlarındaki artış ve azalışa paralel bir durum göstermektedir. Tahıl ekim alanlarında olduğu gibi tahıl üretiminde de önem sırasına göre buğday, arpa, mısır, pirinç gibi ürünler ayrıntılı olarak ele alınacak, çavdar, darı, kuşyemi ve mahlüttan oluşan tahıllar diğerleri adı altında değerlendirilecektir.

Türkiye'de tahıl üretimi 1971-1998 yılları arasında genelde artış göstermiştir (Tablo 4, Şekil 1). Ancak, bazı yıllar üretimde azalmalar da meydana gelmiştir. Üretim artışını etkileyen sebepleri; yeni tarım alanlarının ziraata kazandırılması, kuraklık olayının görülmemesi, gübreleme, ilaçlama, tohum ıslahı ve tarımda makinalaşma gibi faktörler şeklinde sıralayabiliriz. Ancak, üretimde bazı yıllar önemli miktarda azalmalar da görülmüştür. Azalışın temel nedenini bazı dönemlerde tahıl tarımı için elverişsiz iklim şartlarının hüküm sürmesi oluşturur ki, bunların da başında kuraklık gelmektedir. Ayrıca azalış da tahıl ürünlerine düşük taban fiyat verilmesi, gübre fiyatlarının yüksek olması, yeterli ziraî mücadele ve ilaçlama yapılmaması gibi faktörler de etkili olmaktadır.

Ülkemizde 1971 yılında toplam tahıl üretimi 20799000 ton iken 1998'de 33060972 tona yükselmiştir. Daha öncede belirtildiği gibi aynı dönemde tahıl ekim alanları % 5.6'lık artış gösterirken, tahıl üretiminde % 60'lık bir artış meydana gelmiştir. Bu olay birim alana verimin artmasının yanında verimi daha az olan yulaf, çavdar gibi tahılların yerine verimi daha yüksek olan buğday ve arpa ekilmesiyle de alâkalı bir durumdur. Gerçekten de 1990 ve 1979-1998 Tarım İstatistikleri özetinden edindiğimiz bilgilere göre, 1971 yılında hektara verim; buğdayda 1552 kg, arpada 1604 kg, mısır da 1787 kg, pirinçte 2692 kg idi. Oysa 1998 yılında hektara verim buğdayda 2234 kg, arpa da 2400 kg, mısırdaki 4182 kg, pirinçte 3150 kg olarak gerçekleşmiştir. Buradan da açıkça görüldüğü gibi, birim alana verimde önemli artışlar meydana gelmiştir.

Ülkemizde tahıl üretiminde buğday ilk sırayı almaktadır. 1971 yılında toplam tahıl üretiminin (20799000 ton) % 64.9'unu (13500000 ton); 1998 yılında toplam tahıl üretiminin (33060000 ton) % 63.5'ini buğday (21000000 ton) oluşturuyordu (Tablo 5).

Buğday, insanın temel gıdası olması yanında, ununda yüksek oranda prote-

Tablo 4. Türkiye'de 1971-1998 Yılları Arasında Tahıl Üretimi (Ton).
Table 4. Crop production in Turkey between 1971 and 1978.

Yıllar	Buğday	Arpa	Mısır	Pirinç	Diğerleri	Toplam
1971	13.500.000	4.170.000	1.135.000	175.000	1.819.000	20.799.000
1972	12.200.000	3.725.000	1.030.000	122.000	1.560.880	18.637.880
1973	10.000.000	2.900.000	1.100.000	159.000	1.443.780	15.602.780
1974	11.000.000	3.330.000	1.200.000	150.000	1.286.800	16.966.800
1975	14.750.000	4.500.000	1.200.000	150.000	1.511.050	22.111.050
1976	16.500.000	4.900.000	1.310.000	158.000	1.486.500	24.354.500
1977	16.650.000	4.750.000	1.265.000	165.000	1.382.000	24.212.000
1978	16.700.000	4.750.000	1.300.000	190.000	1.296.500	24.236.500
1979	17.500.000	5.240.000	1.350.000	225.000	1.285.600	25.600.600
1980	16.500.000	5.300.000	1.240.000	143.000	1.140.400	24.323.400
1981	17.000.000	5.900.000	1.200.000	198.000	1.096.400	25.394.400
1982	17.500.000	6.400.000	1.360.000	210.000	948.000	26.418.000
1983	16.400.000	5.425.000	1.480.000	189.000	871.750	24.365.750
1984	17.200.000	6.500.000	1.500.000	168.000	834.235	26.202.235
1985	17.000.000	6.500.000	1.900.000	162.000	823.152	26.385.152
1986	19.000.000	7.000.000	2.300.000	165.000	783.150	29.248.150
1987	18.900.000	6.900.000	2.400.000	165.000	807.150	29.172.150
1988	20.500.000	7.500.000	2.000.000	157.500	631.194	30.788.694
1989	16.200.000	4.500.000	2.000.000	198.000	468.600	23.366.600
1990	20.000.000	7.300.000	2.100.000	138.000	571.369	30.109.369
1991	20.400.000	7.800.000	2.180.000	120.000	567.655	31.067.655
1992	19.300.000	6.900.000	2.225.000	129.000	517.250	29.071.250
1993	21.000.000	7.500.000	2.500.000	135.000	524.450	31.659.450
1994	17.500.000	7.000.000	1.850.000	120.000	464.400	26.934.400
1995	18.000.000	7.500.000	1.900.000	150.000	535.560	28.083.560
1996	18.500.000	8.000.000	2.000.000	168.000	563.100	29.231.100
1997	18.650.000	8.200.000	2.080.000	165.000	555.575	29.650.575
1998	21.000.000	9.000.000	2.300.000	189.000	511.972	33.060.972

Kaynak : D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1990 ve D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998

in, nişasta ve bazı vitaminler ihtiva etmesi, başta ekmek olmak üzere çok değişik unlu mamullerin imâlinde önemli rol oynamaktadır¹⁰.

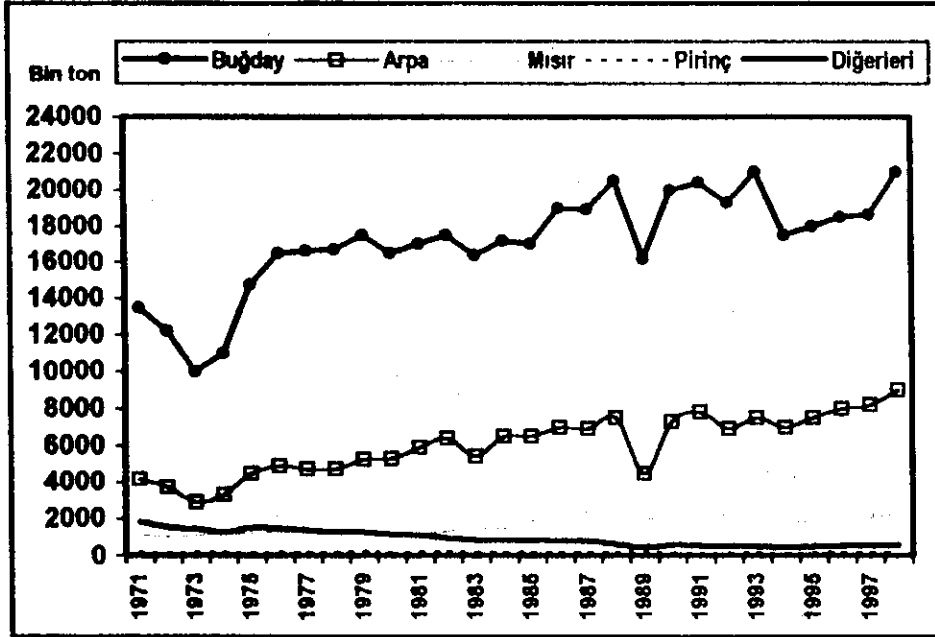
Buğday aynı zamanda önemli bir ticaret ürünüdür. Bu nedenle üretim fazlası buğday için dış ticarete rahatlıkla pazar bulunabilmektedir. Türkiye kendi ihtiyacını karşıladıktan sonra ihtiyaç fazlası bir miktar buğdayı ihraç ederek dünyanın önemli buğday üretici ülkeleri arasında yer alır. 1993 yılı itibarıyla, ABD (65000000 ton), Rusya Federasyon (tahmini 60000000 ton), Hindistan (56000000 ton), Fransa (29000000 ton), Kanada (27000000 ton)'dan sonra

10- DOĞANAY, H., 1995, a.g.e., s. 88-89, İstanbul.

Türkiye 21000000 ton ile dünyanın en fazla buğday üreten altıncı ülkesi olmuştur.

Ülkemizde buğdaydan sonra en fazla üretilen tahıl olan arpa, daha çok hayvan yemi olarak önem kazanmaktadır. Yetiştirme şartları bakımından buğdayla aynı özelliklere sahip olmasına rağmen, arpa daha kısa sürede olgunlaşması

Şekil 1. Türkiye'nin Tahıl Üretimi (1971-1998).

Figure 1. Crops production of Turkey (1971-1998).

Tablo 5. Türkiye'de Bazı Yıllara Ait Tahıl ve Buğday Üretimi(Ton).

Table 5. Crop production and wheat production by years.

Yıllar	Tahıl Üretimi	Buğday Üretimi	%'si
1971	20.799.000	13.500.000	64.9
1975	22.111.050	14.750.000	66.7
1980	24.323.400	16.500.000	67.8
1985	26.385.152	17.000.000	64.4
1990	30.109.369	20.000.000	66.4
1995	28.083.560	18.000.000	64.0
1998	33.060.972	21.000.000	63.5

Kaynak: D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1990 ve D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998.

(20-30 gün daha erken), arızalı kıraç arazilerde dahi rahatlıkla yetişebilmesi gibi bazı üstünlüklere sahiptir.

Arpa, hayvan yemi olarak kullanılmasının yanında, malt arpası olarak bilinen arpa bira endüstrisinin temel hammaddesini oluşturmaktadır¹¹.

1971 yılında toplam tahıl üretiminin % 20'sini arpa oluştururken bu oran 1998 yılında % 27'ye çıkmıştır. Oransal bakımdan tahıl üretimi içinde arpa üretiminde % 7'lik bir artış meydana gelmesine rağmen, 1971'de 4 milyon ton olan üretimin 1998'de 9 milyon çıktığı göz önüne alınırsa, 28 yıllık süre içerisinde arpa üretiminde % 116'lık bir artışın olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumu çeşitli nedenlerle izah etmek mümkündür. Bunlar; ülkede gittikçe artan bir şekilde modern usullerle hayvancılık yapılması nedeniyle hayvan yemi olarak öneminin artması, önceden hayvan yemi olarak kullanılan çavdar, yulaf gibi tahılların yerini de arpanın almasıdır.

Tahıl üretiminde önemli bir yere sahip olan mısır, ülkemizde hem insan gıdası, hem de hayvan yemi olarak önem kazanmıştır. Geçmişten gelen bir alışkanlıkla Karadeniz insanı, günümüzde de mısır unundan yapılmış ekmek ve çeşitli yemeklerinde (balık kızartma, mihlama) tüketmeye devam etmektedir.

Ancak, son zamanlarda mısır, yağ endüstrisinde de yerini almıştır. Bilhassa Trakya'da ekilen mısır daha çok mısır özü yağı olarak adlandırılan yağ, beslenmede bitkisel mutfak yağı olarak önem taşır¹². Bunun yanında ateşte kızartılmış veya haşlanmış taze mısır herkesin severek yediği bir yiyecektir. Yine daha çok kış mevsiminde patlatılarak çerez olarak tüketimi de söz konusudur. Hayvan yemi olarak da büyük bir öneme sahip olan mısır, son yıllarda giderek artan besi hayvancılığı ve kümes hayvancılığında kullanılan yemlerin ana hammaddesini oluşturmaktadır.

Türkiye mısır üretimi 1971 yılında 1135000 ton iken, 1998 yılında 2300000 tona yükselmiştir (Tablo 4). Buradan da anlaşılacağı üzere mısır üretiminde % 100 den fazla (% 103) bir artış gerçekleşmiştir. Ancak dikkat çeken husus belirtilen süre içerisinde mısır ekim alanlarında daralma görülmüştür.

Gerçekten de 1971'de 635000 hektar olan mısır tarım alanı 1998'de 550000 hektara düşmüştür. Burada ortaya çıkan sonuç birim alana verimin artmasıdır. Nitekim 1971'de hektara verim 1787 kg iken, 1998'de 4182 kg'a yükselmiştir. Birim alana düşen bu artışın nedenlerini sulama, gübreleme, kaliteli tohum kullanımı ve verimli tarım topraklarının mısır tarımına ayrılması (Çukurova'da olduğu gibi) şeklinde sıralayabiliriz. 1996 yılında 2000000 ton olan Türkiye mısır üretiminin % 28'ini (567700 ton) gerçekleştiren Adana'da hektara verim 5641 kg'dır. Adana'dan sonra ikinci sırada yer alan ve ülke üretiminin % 16'sını

11- DOĞANAY, H., 1995, a.g.e., s. 98, İstanbul.

12- DOĞANAY, H., 1995, a.g.e., s. 105, İstanbul.

(323218 ton) gerçekleştiren Sakarya'da hektara verim 6682 kg olarak gerçekleşmiştir¹³.

Tahıllardan çeltik, mısır gibi olgunlaşma döneminde bol su ister. Ancak, çeltik her mevsimi yağışlı sıcak bölgelerin ürünüdür. Çeltik yetişme devresi boyunca alüviyal ovalarda 1800-2400 mm arasında yağış ve 20-25°C sıcaklık istemektedir¹⁴. Yağışın yeterli olmadığı yerlerde mutlaka sulama yapılması gerekmektedir. Ülkemizde çeltik ekimi, daha çok tava adı verilen etrafı toprak setlerle çevrili parsellerde yapıldığı için tavaların sulanması kolaydır. Fakat bu tavaların sulanması için bol ve temiz suya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle çeltik tarımı daha çok akarsu boylarında önem kazanmıştır. Türkiye'de 1971-1998 yılları arasındaki dönemde pirinç üretiminde önemli bir değişiklik olmamıştır. Nitekim 1971'de 175000 ton olan üretim 1998 yılında 189000 ton olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de yetiştirilmekte olan tahıllar (çeltik hariç) ülke ihtiyacını rahatlıkla karşılamaktadır. Bu nedenle her yıl ihtiyaç açığı ithalat yoluyla giderilmektedir. Aslında ülkemizin çeltik üretimine elverişli alüviyal ovaları daha fazla gelir getiren ürünlerin tarımına ayrılmakta ve ziraatı zahmetli olan çeltiğe daha az yer ayrılmaktadır.

Diğer tahıllar adı altında topladığımız çavdar, yulaf, darı, kaplıca, kuşyemi, mahlût gibi ürünlerin ekim alanlarında olduğu gibi, üretimlerinde de önemli ölçüde azalışlar olmuştur. Gerçekten de 1971 yılında çavdar, yulaf, darı, kuşyemi, mahlût gibi tahılların toplam üretimi 1819000 ton iken, 1998 yılında 571972 tona gerilemiştir. Ürünler göre bu durumu incelediğinizde; 1971'deki üretimleri çavdar 895000 ton, yulaf 455000 ton, kaplıca 94000 ton, darı 61000 ton, kuşyemi 4000 ton, mahlût 310000 ton iken, 1998'de çavdar 232000 tona, yulaf 310000 tona, kaplıca 11000 tona, darı 4700 tona, kuşyemi 272 tona, mahlût 14000 tona düşmüştür.

İlere Göre Tahıl Üretimi

Ülkemizde illere göre tahıl üretimine baktığımızda (Tablo 6, Harita 1,2); birçok ilde buğdayın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğer taraftan buğday üretiminde ön sıralarda bulunan iller aynı zamanda arpa üretiminde de ön sıralarda bulunmaktadır. Bu durum buğday tarımının arpa tarımıyla birçok bakımdan benzer özellikler göstermesiyle ilgilidir. Fakat, tahıl tarımının hayvancılık faaliyetini destekleyen bir ekonomik faaliyet olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla tahıl tarımının yaygın olduğu yerler hayvancılık faaliyetinin önemli olduğu yerlerdir.

Buğday

Türkiye'nin illere göre buğday üretimine baktığımızda (Tablo 6, Harita 3)

13- DİE Tarım Yapı ve Üretim, 1996.

14- GÖNEY, S., 1986, Sıcak Bölgelerde Ziraat Hayatı.

Tablo 6. Türkiye'de illere Göre Tahıl Üretimi (1996).
Table 6. Crop production in Turkey by years.(1996).

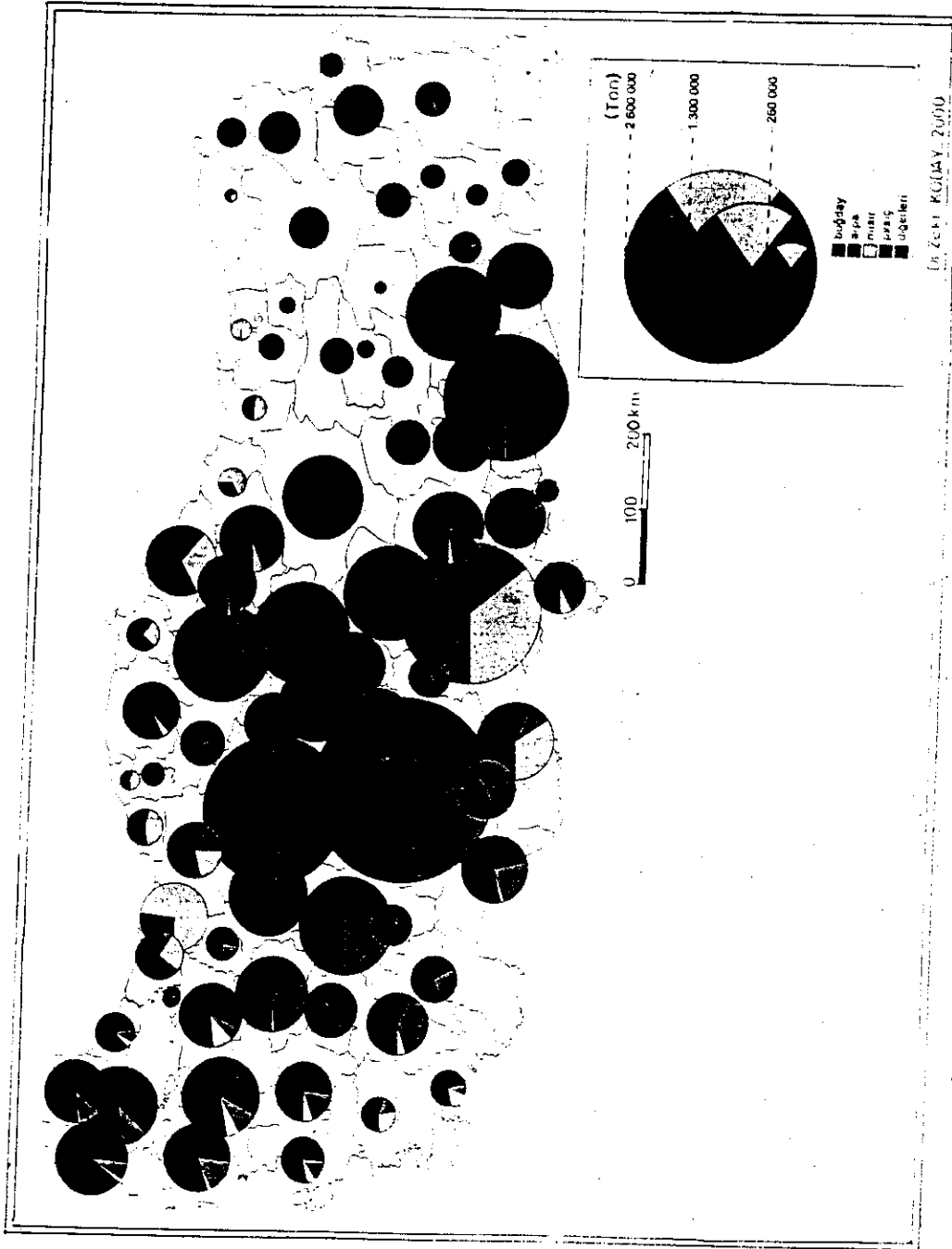
İlin Adı	Buğday	Arpa	Mısır	Pirinç	Diğerleri	Toplam
Konya	1306878	1131382	941	-	80673	2519874
Ankara	981635	705848	39	1089	29072	1717683
Adana	980849	31441	567600	-	8388	1588278
Şanlıurfa	787277	491315	7677	787	-	1287056
Yozgat	700720	179093	-	-	14085	893898
Afyon	391356	448382	725	-	750	841213
Çorum	608061	204456	493	22032	2428	837470
Kayseri	511855	225835	-	-	48567	786257
Diyarbakır	436962	343077	1575	2902	1526	786042
Sivas	492503	134773	-	-	19624	646900
Eskişehir	335098	264463	266	75	14184	614086
Balıkesir	489161	56778	29162	8261	11172	594534
Tekirdağ	504377	65715	3961	90	2741	576884
İçel	312512	53316	189623	1200	1583	558234
Kırşehir	208447	331047	-	-	13305	552799
Kütahya	378407	154263	6594	-	2820	542084
Edirne	391821	38978	7879	66438	6321	511437
Aksaray	277369	216203	20	-	11455	505046
Kahramanmaraş	386910	80674	12677	308	1610	482179
Samsun	251507	38179	148823	28980	9342	476831
Sakarya	115077	5585	323218	-	3707	447587
Çanakkale	343528	71695	6684	5255	19784	446946
Tokat	331169	70710	22785	2617	1567	428848
Antalya	306087	99934	7763	-	15006	428790
Nevşehir	304093	94500	-	-	24827	423420
Mardin	253054	167027	1049	129	-	421259
Bursa	335486	28245	42391	2766	4209	413097
Kırklareli	334107	42177	5826	450	7450	390010
Denizli	222698	146741	16091	-	2880	388410
Gaziantep	242670	118785	3675	2	40	365172
Manisa	276106	62770	20214	-	421	359511
Amasya	289494	57286	6715	989	1371	355855
Adıyaman	251016	101106	2350	269	60	354801
Kırıkkale	273124	81276	-	-	-	354400
Karaman	137674	195395	931	-	17865	351865
Kastamonu	199037	91414	14747	5280	18077	328555
Bolu	176825	58037	65339	1396	10803	312400
Uşak	116142	189860	2148	-	2397	310547
Hatay	247125	7737	21374	120	1809	278165
Ağrı	187221	83888	-	-	558	271667
Kocaeli	127639	13348	64889	-	35836	247712
Burdur	156828	61987	1916	-	12099	232930
İzmir	172076	32866	14446	-	8046	227334
Çankırı	146790	67390	62	959	86	215237
Malatya	176355	33584	2193	22	-	212154
Kars	94310	102093	-	-	-	196403

Tablo 6'nın devamı

İlin Adı	Buğday	Arpa	Mısır	Pirinç	Diğerleri	Toplam
Erzurum	110541	71544	1370	-	5704	189159
Niğde	117851	53676	69	-	15618	187214
Isparta	105053	72676	734	-	667	179130
İstanbul	125411	17662	8769	735	20195	172772
Muğla	107960	14848	23520	-	4879	151207
Zonguldak	76211	3038	66023	-	3310	148582
Erzincan	94223	41059	50	-	6550	141882
Muş	111890	27166	422	-	60	139538
Aydın	76895	23049	37504	-	1919	139367
Van	128234	10642	-	-	38	138914
Bilecik	103819	27294	326	-	1781	133220
Sinop	62939	11401	34712	13061	2877	124990
Batman	82626	37389	-	100	-	120115
Elazığ	93852	19984	713	-	18	114567
Ardahan	29742	63415	170	-	1564	103891
Ordu	16306	8587	67738	-	8082	100713
Şırnak	65574	25488	16	-	9	91087
Gümüşhane	50109	28674	891	-	4398	84072
Giresun	24112	17316	38374	-	-	79802
Bitlis	70718	469	218	150	2837	74392
İğdir	46506	25430	203	-	-	72139
Karabük	40726	23719	1088	109	4332	69974
Kilis	31582	37648	122	-	-	69352
Siirt	39174	21610	-	914	-	61698
Trabzon	59	34	58793	-	-	58886
Bartın	25575	3068	22698	-	975	52316
Tunceli	29557	10876	-	-	-	40433
Bayburt	22315	12036	37	-	4433	38821
Yalova	26987	4430	596	-	4204	36217
Artvin	12188	4177	8198	204	30	24797
Bingöl	19520	608	182	281	55	20646
Hakkari	2309	333	8	30	22	2702
Rize	-	-	1595	-	-	1595
G.Toplam	18500000	8000000	2000000	168000	563100	29231100

Kaynak : D.I.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1990 ve D.I.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998

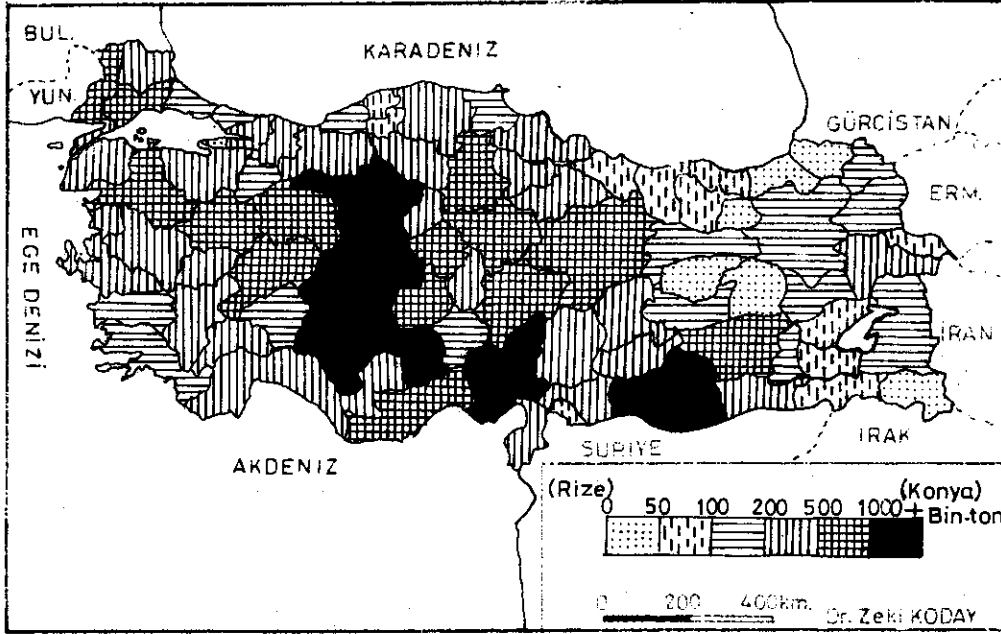
1996 yılı itibariyle ülkemizde en fazla buğday üretimi 1306878 ton ile Konya ilinde gerçekleşmiştir. Bunu 981635 tonla Ankara, 980849 ton ile Adana illeri izlemektedir. Bu üç ilin toplam üretimi 3269362 ton olup, bu yıl gerçekleşen Türkiye toplam üretiminin (18500000 ton) % 17.6'sına denk gelmektedir. Bu illeri sırasıyla Şanlıurfa (787000 ton), Yozgat (700000 ton), Çorum (608 000 ton), Kayseri (511000 ton), Sivas (492000 ton), Balıkesir (489000 ton) ve Diyarbakır (436000 ton) illeri takip etmektedir. Görüldüğü gibi, Adana ili bir tarafa bırakılacak olursa, buğday üretiminde önde gelen iller İç Anadolu ve Güneydoğu Ana-

Harita 1. Türkiye'de illere Göre Tahıl Üretimi. (1996).

Map 1. Crops production and its proportional distribution according to the towns in Turkey.

Harita 2. Türkiye'de İllere Göre Tahıl Üretimi. (1996).
Map 2. Crops production of Turkey (1996).

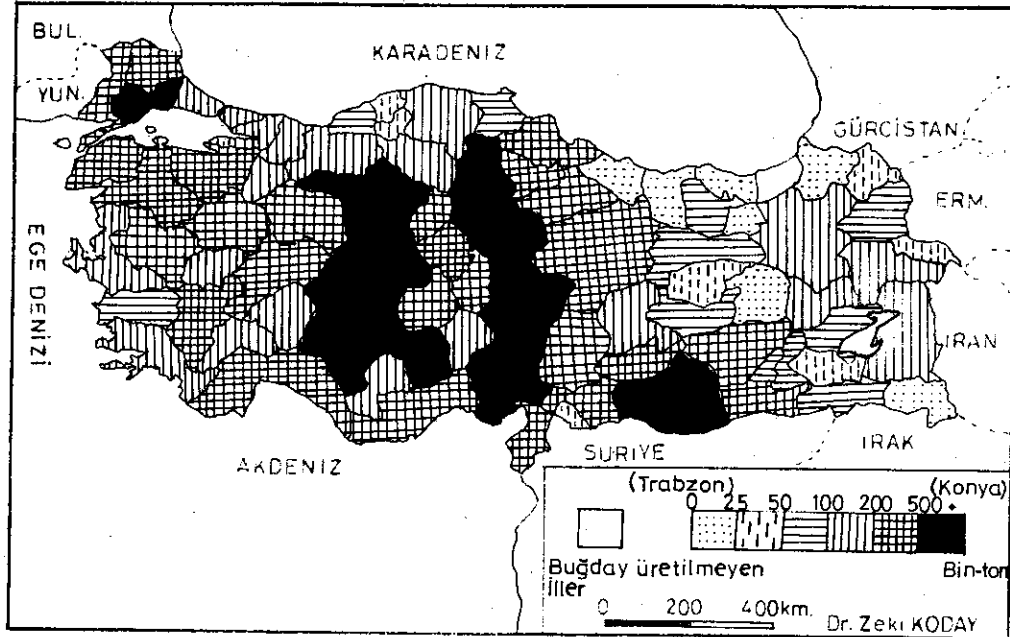
dolu bölgesi ile bu bölgelere sınır olan illerde yer almaktadır. Konya, Ankara, Şanlıurfa, Yozgat, Kayseri, Çorum gibi illerimiz 500000 tonun üzerinde üretim yapmaktadır. Bu illerden başka Sivas, Eskişehir, Aksaray, Kırıkkale, Diyarbakır illeri de önemli buğday üretici iller arasında bulunmaktadır. Türkiye'de en fazla buğdayın üretildiği İç Anadolu Bölgemiz Doğanay'ın da belirttiği gibi¹⁵; ülkemizin adeta bir tahıl ambarı durumundadır. Aslında Çukurova tamamen tahıl tarımına ayrılacak olsa ülkemizde en fazla buğday üretimi Adana ilinde olacaktır. Fakat bu ova daha fazla gelir getiren diğer ürünlerin yetiştirilmesine ayrıldığı için buğday üretiminde Konya ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Yaz mevsiminin yağışlı geçtiği Rize, Trabzon, Zonguldak gibi iller buğday tarımına elverişli değildir. Daha öncede belirtildiği gibi, mısır ve çeltik gibi tahılların dışındakiler olgunlaşma döneminde fazla yağış istemezler.

İç Anadolu Bölgemiz buğdayın yetişmesi için uygun iklim şartlarına sahiptir. Bu nedenle buğday üretiminde ülkemiz dünyada söz sahibi bir ülke haline gelmiştir. Fakat burada şu gerçekte unutulmamalıdır ki, buğday tarımını destekleyen devlet tarafından özel teşvik tedbirleri uygulanmamaktadır. Sadece taban fiyat uygulanması yapılmaktadır. Bu da çiftçileri tatmin etmemektedir. Şayet gübreleme, ilaçlama, tohum ıslahı ve taban fiyatı uygulaması konularında çiftçileri

15- DOĞANAY, H., 1995, a.g.e., s. 90, İstanbul.

Harita 3. Türkiye'de İllere Göre Buğday Üretimi (1996).
Map 3. Wheat Production in Turkey (1996).

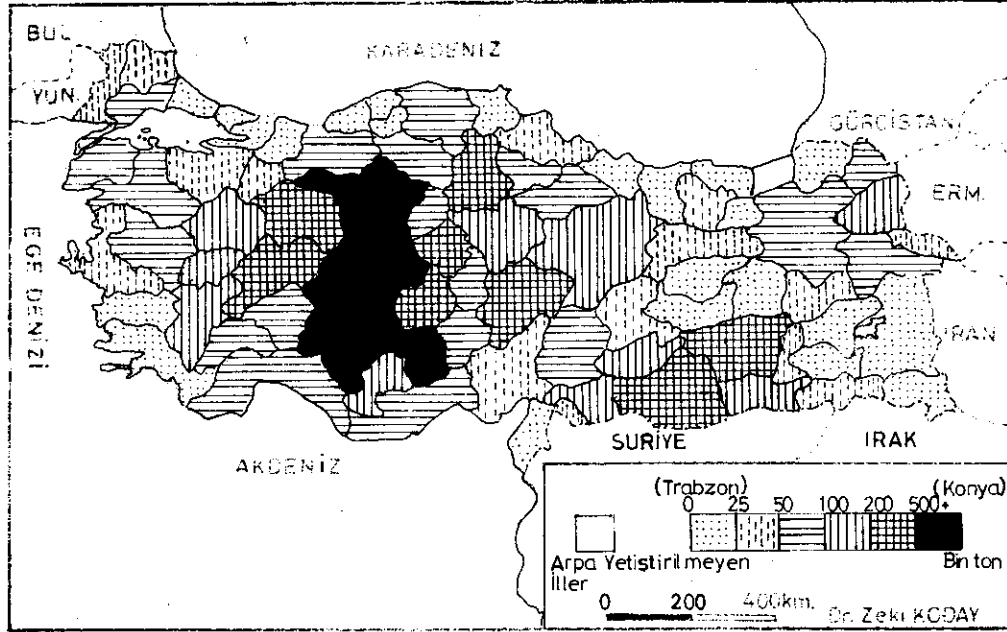
daha fazla tatmin edecek iyileştirmeler yapılırsa, Türkiye buğday üretimi 30 milyon tonu rahatlıkla aşacaktır. Ülkemizde tarımsal faaliyetlerde özellikle de tahıl tarımında çiftçiler rasgele ürün ekmekte bazen tarlalarını nadasa bırakmakta veya birkaç yıl süreyle hiç ekilmese dahi hiçbir müdahale yapılmamaktadır. Bu tip bir tarım politikasının yanlış olduğu düşüncesindeyiz. Ülkemizin tarım ürünleri kendi kendine yeterli olup, günümüzde tahıl üretimiyle ilgili bir sorunu yoktur. Ancak artan nüfusumuz ve tahıl tarım alanlarının başka ürünlerin tarımına ayrılması nedeniyle yakın bir gelecekte buğday üretimimiz ülke ihtiyacını karşılayamaz duruma düşebilir. Bu nedenle tarlaların işlenmesi ve ürün türlerinin denetlenmesinde devletin şimdiden bazı tedbirleri alması gerektiği kanaatindeyiz. Böylece tarım alanları rasyonel bir şekilde değerlendirilerek, ihtiyaç fazlası üretilen ürünler ihraç edilmek suretiyle ülkemize ekonomik bakımdan daha fazla gelir sağlayacaktır.

Arpa

İllere göre arpa üretimi incelendiğinde; 1996 yılında en fazla arpa üretimi 1131382 ton ile Konya ilinde gerçekleşmiştir. Bunu 705848 ton ile Ankara, 491315 ton ile Şanlıurfa illeri izlemiştir (Tablo 6). Üretim fazlalığı bakımından Afyon (448382 ton), Diyarbakır (343077 ton), Kırşehir (331047 ton), Eskişehir (264463 ton), Kayseri (225835 ton), Aksaray (216203 ton) ve Çorum (204456

Harita 4. Türkiye'de İllere Göre Arpa Üretimi(1996).
Map 4. Barley Production in Turkey (1996).

ton) illeri izlemektedir(Harita 4). Buradan da anlaşılacağı üzere, buğday üretiminde önde gelen illerimiz arpa üretiminde de ön sıralarda yer almaktadırlar. Fakat buğday üretiminde üçüncü sırada yer alan Adana ili, arpa üretiminde elinci sırada yer almaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi kıyı bölgelerindeki illerde meyve ve sebze tarımı ön sıralarda gelmektedir. Fakat tahıl tarımında buğday tarımı ağır basmaktadır. Nitekim Adana, Hatay, İçel, Antalya, Muğla, Aydın, İzmir ve Çanakkale gibi illerde buğday üretimi arpa üretiminin birkaç katı olarak gerçekleşmektedir. Bunu hayvancılığın ön planda olduğu yerlerde arpa üretiminin daha fazla önem kazanması ile açıklamak mümkündür. Diğer taraftan arpa tarımının buğdaya göre coğrafi istekler bakımından daha az seçici özellik göstermesiyle de yakından ilgilidir. Özellikle iç bölge illerimizin kışı sert ve kıraç topraklarında, arpa tarımı en az buğday kadar önem kazanmaktadır. Gerçekten de Afyon, Uşak, Kırşehir, Karaman, Kars, Kilis ve Ardahan illerinde 1996 yılı arpa üretimi buğday üretiminden fazla olarak gerçekleşmiştir. Bunlardan Afyon, Ardahan ve Kars illeri ülkemiz büyükbaş hayvan varlığında önde gelen yörelerdir. Diğer taraftan Uşak, Kırşehir, Karaman ve Kilis gibi illerde hayvancılık önemli bir ekonomik faaliyettir. Fakat yıllık yağış miktarının azlığı ve kıraç topraklar nedeniyle bu illerde arpa tarımı buğdaya tercih edilmektedir.

Mısır

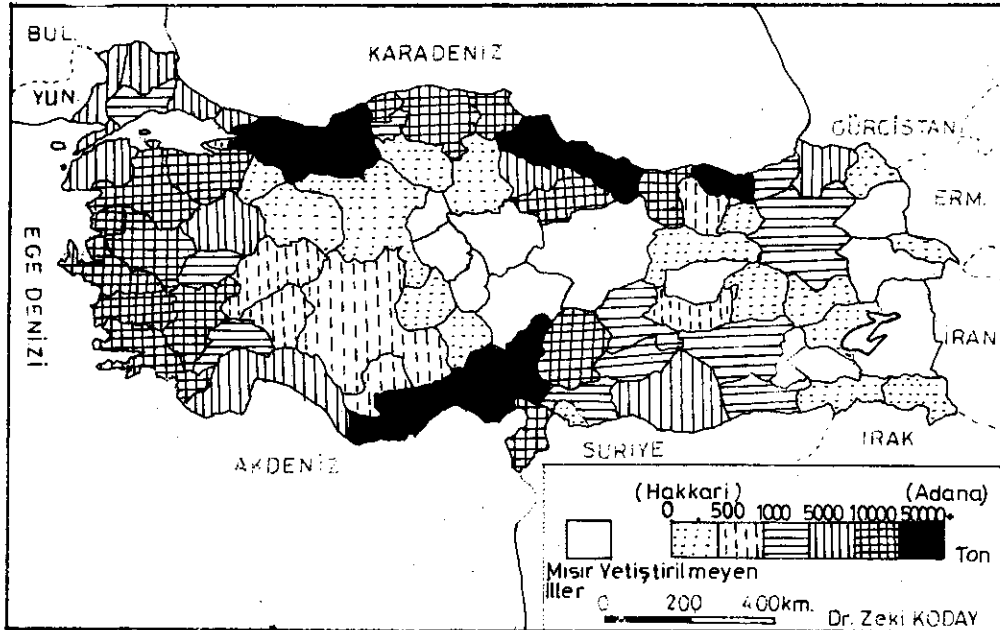
Türkiye'de mısır ekilen alanlarındaki azalmanın aksine üretimde önemli artışlar olmuştur. Bu durum daha öncede açıklandığı gibi birim alana verimin artmasından kaynaklanmaktadır. 1996 yılı itibariyle ülke mısır üretimi 2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde en fazla üretim yapan iller 568000 ton ile Adana birinci, 323000 ton ile Sakarya ikinci, 190000 ton ile İçel üçüncü, 149000 ton ile Samsun dördüncü sırada yer almaktadır(Harita 5). Buradan da anlaşılacağı üzere Adana tek başına Türkiye toplam mısır üretiminin % 28.4'ünü verirken, en fazla üretim yapan yukarıdaki dört ilin toplam üretimi 1229264 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu da Türkiye üretiminin % 61.4'üne tekabül etmektedir.

Ülkemizin en büyük ve en önemli tarımsal faaliyetinin yer aldığı Çukurova tarımsal faaliyetler için iklim ve toprak şartları açısından son derece elverişlidir. Diğer taraftan sulama gübreleme, ilaçlama ve tarımda makinalaşma gibi entansif tarım metotları uygulamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da Çukurova'da hangi ürünün tarımı yapılırsa yapılsın birim alana verim çok yüksek olarak gerçekleşmektedir(1996 yılında mısır üretiminde ortalama hektara verim 3636 kg).

En fazla üretim yapan illerden ikinci sırada yer alan Sakarya'da hektara verim 6682 kg ile Türkiye ortalamasının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Diğer

Harita 5. Türkiye'de illere Göre Mısır Üretimi(1996).

Map 5. Maize Production in Turkey (1996).

önemli mısır üreticisi illerden İçel'de hektara verim 5976 kg, Samsun'da ise 2707 kg olarak gerçekleşmiştir.

Daha öncede belirtildiği gibi, tahıllardan mısır ve çeltik olgunlaşma döneminde bol suya ihtiyaç duymaktadır. Çukurova'nın tamamı sulamalı tarıma açıldığı için su eksiği tarlaların sulanmasıyla giderilmektedir. Burada sevindirici bir başka olay, mısır Çukurova'da daha çok ikinci ürün olarak ekilmekte böylece aynı tarladan yılda iki ürün alınabilmektedir. Yörede Mayıs ayı sonunda hasat edilen buğday tarlaları yerine hemen mısır ekilmekte, Ağustos ayı ortalarından itibaren hasadı yapılmaktadır.

Çukurova'da mısır tarımında makine yoğun olarak kullanılmakta traktörlerle ekilen mısır tohumları biçerdöverlerle hasat edilmektedir. Böylece Çukurova'da bulunan Adana ve İçel illerinin üretimi çok yüksek olarak gerçekleşmektedir. Ülke toplam mısır üretiminin yaklaşık % 38'i bu illerden sağlanmaktadır.

Hektara verimin en yüksek olduğu ve ülke üretiminde ikinci sırada yer alan Sakarya ilinde yaz kuraklığı fazla hissedilmediği gibi, su kaynakları bol olduğu için rahatlıkla sulama yapılabilir.

Üretimi 100000 tonun üzerinde olan diğer bir ilimiz Samsun'da hektara verim 2707 kg olup, Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmektedir. Bunun nedeni Karadeniz Bölgesi'nde sahilde bulunan iller arasında yaz kuraklığının hissedilmesiyle ve mısır tarlalarında yeteri kadar sulamanın yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

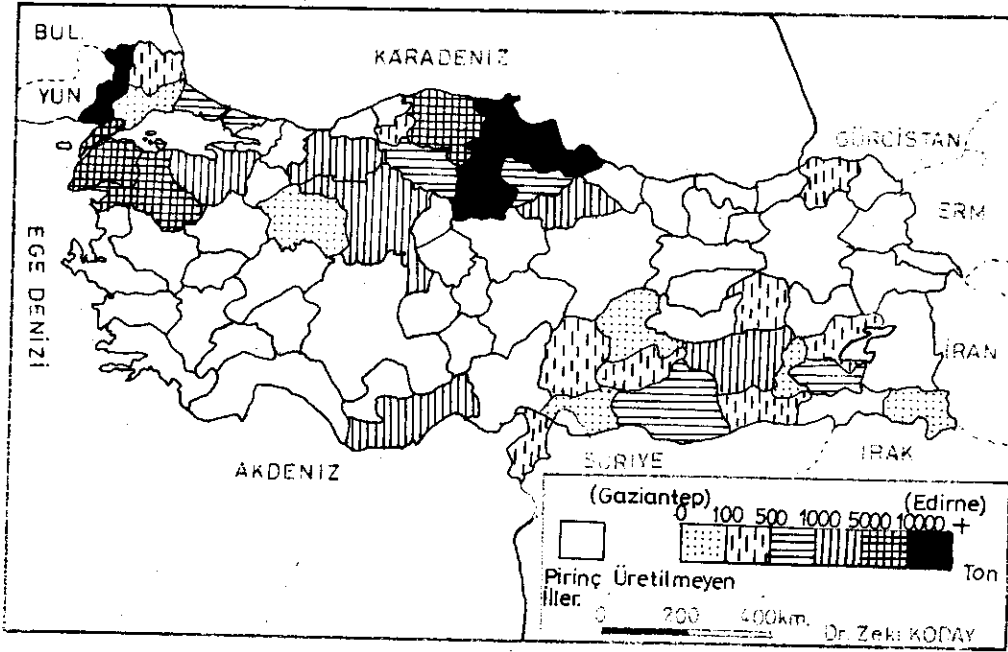
Ülkenin mısır üretiminde Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Adana ve İçel bir tarafa bırakılacak olursa, yine eskiden olduğu gibi Karadeniz ve Marmara Bölgesi illeri ön sıralarda yer almaktadır. Gerçekten de Samsun (148823 ton), Trabzon (58000 ton), Ordu (67000 ton), Zonguldak (66000 ton), Sakarya (323218 ton), Kocaeli (64000 ton) gibi iller önemli mısır üretici iller olarak dikkat çekmektedir. Bunların dışında Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Bursa, Balıkesir gibi illerde önemli üretici iller arasında yer alırlar.

Buğday ve arpa tarımının aksine İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde mısır tarımı çok sınırlı olarak yapılmakta veya hiç yapılmamaktadır. Nitekim 1996 yılı itibarıyla Ağrı, Kars, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Siirt, Sivas, Tunceli, Van, Yozgat, Kırıkkale, Batman gibi deniz kıyısında yer almayan on iki ilde mısır üretimi yapılmamaktadır.

Pirinç

Türkiye'de üretilen tahıllar arasında en az üretilenlerden biri olan pirinç, 1996 yılı üretimi toplam 168000 ton olarak gerçekleşmiştir. Üretimin çoğu Marmara ve Karadeniz bölgelerimizdeki illerde toplanmıştır (Harita 6). 1996 yılı itibarıyla illere göre en fazla üretim 66438 ton ile Edirne'de gerçekleşmiştir. Bu ilin

Harita 6. Türkiye'de İllere Göre Pirinç Üretimi(1996).
Map 6. Rice production in Turkey (1996).

Üretimi tek başına Türkiye üretiminin % 40'ını karşılamaktadır. Edirne'yi 28980 ton ile Samsun, 22032 ton ile Çorum, 13061 ton ile Sinop illeri takip etmektedir. Yukarıda belirtilen bu dört ilin toplam üretimleri ülke toplam pirinç üretiminin % 78'ine tekabül etmektedir. Bu illerden başka Balıkesir, Çanakkale ve Kastamonu'da önemli pirinç üretimi yapan iller arasında yer almaktadır. DİE'nin 1996 yılına ait Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiklerinde Adana ilinde pirinç üretimi bulunmamaktadır. Ancak, 1992, 1993, 1994 yıllarında 1000-1500 ton civarlarında pirinç üretimi yapılmıştır. Çeltik tarımının zor ve zahmetli olması nedeniyle üretim fazla bir gelişme gösterememiştir. Yakın bir gelecekte de önemli bir değişikliğin olacağı beklenmemektedir.

Diğer tahıllar grubunda ele aldığımız yulaf, daha çok İç Anadolu Bölgesinde, başta Konya olmak üzere (10-15 bin ton), Sivas, Eskişehir ve Ankara illerinde tarımı yapılmaktadır.

,Kaplıca; daha çok Trakya'da (başta Tekirdağ) ve Batı Karadeniz Bölümünde (Daha çok Kastamonu'da) tarımı yapılmaktadır.

Kuşyemi, mahlût, darı gibi ürünler ise yine iç bölge illerimizin kıraç arazilerinde üretimi yapılmakta olup, üretimleri her geçen gün azalmıştır. Yakın bir gelecekte de üretimleri tamamen ortadan kalkacaktır.

Sonuç

Türkiye'de tahıl tarım alanları içerisinde en geniş alanlar, buğday, arpa, mısır ve çeltik tarımına ayrılmıştır. Ülkemizin özellikle İç Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin adeta buğday ambarı durumundadır. Son yıllarda çavdar, darı, yulaf, kuşyemi, kaplıca, mahlût gibi ürünlerinde yerini alan arpa üretiminde çok büyük artışlar olmuştur. Bir zamanlar, Karadeniz Bölgesine özgü olan mısır üretimi bugün Akdeniz Bölgesi'nde bulunan Çukurova'da çok yoğun bir şekilde ikinci ürün olarak tarımı yapılmaktadır.

Türkiye'nin tahıl üretiminde Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar önemli ilerlemeler olmuş, bunun doğal sonucu olarak ülkemiz dünya buğday üretiminde altıncı sıraya yerleşmiştir.

Ülke tahıl tarımında makinalaşma, diğer tarımsal faaliyetlerden daha fazla olmuştur. Tarımda uygulanan makinalaşma, gübreleme, kısmen sulama ve tohum ıslahı gibi geliştirici tedbirler tahıl tarımının daha da artmasına neden olmuştur. Ancak yine de ülkemiz iklim şartları ve topraklarının büyüklüğüne oranla bu üretim yeterli değildir. Entansif metotların ülke geneline uygulanması halinde birim alana alınan verimle birlikte toplam tahıl üretimimizde bugünkünün (33 milyon ton) iki katına rahatlıkla çıkabilecektir.

Kaynakça

- DARKOT, B., 1972, Türkiye İktisadî Coğrafyası. İstanbul Üniv. Yay. No.1307, Coğrafya Enst. Yay. No. 51, İstanbul.
- DOĞANAY, H., 1987, Ziraat Coğrafyası. (Genişletilmiş 2.Baskı). Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü Ders Notları No: 23, Erzurum.
- DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Öz Eğitim Yayınları. No:6, İstanbul.
- DURLU, N., 1966, Çeltik Yetiştirme Tekniği. Tarım Bakanlığı, Yay. No. A-113, Ankara.
- GÖNEY, S., 1986, Sıcak Bölgelerde Ziraat Hayatı. Coğrafya Ens. Yay. No:116, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 2732, İstanbul.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1988, "Türkiye Tarım Alanlarının Coğrafi Dağılışının Doğal Çevre ile İlişkileri." Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 1, Ankara.
- TANOĞLU, A., 1968, Ziraat Hayatı. İstanbul Üniv. Yay. No. 177, Coğrafya Enst. Yay. No. 8, İstanbul.
- TUNCEL, M., 1960, "Türkiye Coğrafi Bölgelerinin Ziraî Karakteri." Coğrafya Enst. Der. Cilt: IV, Sa: 11, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., 1986-1987, "Türkiye'de Tarımda Yeni Gelişmeler." İstanbul Üniv. Ed. Fak. Coğ. Böl. Coğrafya Dergisi, Sa:2, İstanbul.
- DİE Tarım Yapı ve Üretim. 1996.
- DİE Tarım İstatistikleri Özeti 1979-1998.